

Identifying and Ranking the Dimensions of University Internationalization in Emerging Markets: The Case of the Kurdistan Region of Iraq

Nasih Najib^{1*}, Mehran Rezvani¹, Hamid padash¹, Babak Ziya¹

1. Department of Corporate Entrepreneurship, Faculty of Entrepreneurship, University of Tehran, Tehran, Iran

ABSTRACT

Received: 26 Jul 2025

Accepted: 22 Dec 2025

First Available: 23 Dec 2025

Final Publication: 22 Jun 2026

Keywords

University internationalization, higher education, emerging markets, Kurdistan Region of Iraq, structural equation modeling.

This study aims to identify, validate, and prioritize the key dimensions and indicators of university internationalization in the emerging market of the Kurdistan Region of Iraq. An exploratory sequential mixed-methods design was employed; the qualitative phase comprised a systematic qualitative meta-synthesis and semi-structured expert interviews analyzed via thematic analysis and open, axial, and selective coding; the quantitative phase involved developing a researcher-made questionnaire, testing measurement and structural models using PLS-SEM, and ranking factors with the Friedman test. Structural model results indicated that all identified dimensions exert significant effects on university internationalization ($t > 1.96$, $p < 0.001$) with strong overall model fit ($GOF \approx 0.48$). Friedman ranking placed macro-level policymaking and managerial structure as the top priority, followed by scientific diplomacy, student support infrastructure, education quality, international reputation, cultural dimensions, academic mobility, and human resources. University internationalization is a multidimensional construct that, in emerging markets, hinges primarily on macro-level governance, scientific diplomacy, and supportive infrastructures; prioritizing these levers can accelerate universities' effective integration into the global higher education landscape.

How to cite:

Najib, N., Rezvani, M., Padash, H., & Ziya, B. (2026). Identifying and Ranking the Dimensions of University Internationalization in Emerging Markets: The Case of the Kurdistan Region of Iraq. *Study and Innovation in Education and Development*, 6(2), 1-21.

* Corresponding Author:

Dr. Nasih Najib

E-mail: Nasih.najib@ut.ac.ir

© 2026 the authors. Published by Institute for Knowledge, Development, and Research.

This is an open access article under the terms of the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) License.

EXTENDED ABSTRACT

INTRODUCTION

Over the past two decades, the internationalization of higher education has evolved from a peripheral activity focused primarily on student mobility into a comprehensive strategic process embedded in universities' core missions of education, research, and societal engagement. In the contemporary knowledge-based economy, universities are increasingly expected to function as global actors that contribute to scientific diplomacy, innovation ecosystems, and cross-cultural understanding, while simultaneously enhancing national competitiveness and regional development. Internationalization is therefore no longer perceived merely as an optional or symbolic endeavor, but as a structural necessity for universities seeking sustainability, legitimacy, and relevance in a highly competitive global environment (1, 3).

The conceptual expansion of internationalization has been accompanied by growing recognition of its contextual and multidimensional nature. Early approaches largely emphasized outward-oriented activities such as student exchanges, joint degrees, and cross-border research collaboration. More recent perspectives, however, stress the integration of international and intercultural dimensions into governance structures, curricula, quality assurance systems, and institutional culture, as well as the importance of "internationalization at home" and digital internationalization (2, 15). This shift underscores that internationalization is not a single set of activities, but a complex, long-term process shaped by policy frameworks, organizational capacities, and socio-economic conditions.

Despite the growing body of literature, much of the empirical and theoretical work on higher education internationalization has been developed in the context of advanced economies. Emerging markets, by contrast, face distinctive challenges such as limited financial resources, fragile institutional arrangements, regulatory constraints, and uneven human capital development. These conditions complicate the transferability of established internationalization models and call for context-sensitive frameworks that reflect local realities (4, 5). Studies conducted in transitional and emerging systems indicate that macro-level governance, political stability, and institutional autonomy often play a more decisive role than individual-level or symbolic initiatives (6, 7).

In this regard, recent scholarship highlights the critical importance of policy coherence, managerial structures, and strategic leadership in shaping internationalization trajectories. Universities operating in emerging markets often depend heavily on state policies, legal frameworks, and public funding, making macro-level decision-making a key

determinant of success (8, 10). At the same time, dimensions such as scientific diplomacy, student support infrastructures, education quality, and digital capabilities have been identified as potential leverage points for overcoming structural constraints and enhancing global engagement (16, 28).

Within the Middle Eastern context, and particularly in the Kurdistan Region of Iraq, higher education systems have experienced rapid quantitative expansion over recent decades, yet internationalization outcomes remain modest. While universities in this region benefit from favorable geopolitical positioning and cultural ties, they continue to face strategic, organizational, and infrastructural barriers that limit their effective integration into global academic networks (9, 10). Against this background, there is a clear need for empirically grounded models that identify, validate, and prioritize the key dimensions of university internationalization in emerging market settings.

METHODS AND MATERIALS

This study adopted an exploratory sequential mixed-methods design. In the qualitative phase, a systematic qualitative meta-synthesis of prior international and regional studies was conducted alongside semi-structured in-depth interviews with academic leaders and experts from universities in the Kurdistan Region of Iraq. Data were analyzed using thematic analysis and a three-stage coding process (open, axial, and selective coding) to extract core dimensions and indicators of internationalization. The results of this phase informed the development of a researcher-designed questionnaire.

In the quantitative phase, the questionnaire was administered to faculty members and senior administrators across selected public universities. Data were analyzed using partial least squares structural equation modeling to assess construct validity, reliability, and causal relationships among dimensions. Model fit indices were examined, and the Friedman test was employed to rank the relative priority of the identified dimensions.

FINDINGS

The qualitative phase resulted in the identification of eight core dimensions of university internationalization: macro-level policymaking and managerial structure, scientific diplomacy, student support infrastructure, education quality, international reputation, cultural dimensions, academic mobility, and human resources. These dimensions collectively reflect the strategic, organizational, academic, and contextual aspects of internationalization in an emerging market setting.

Quantitative analysis confirmed the reliability and validity of the measurement model, with all constructs demonstrating acceptable levels of internal consistency and

convergent and discriminant validity. Structural equation modeling indicated that all eight dimensions exert statistically significant effects on university internationalization, with t-values exceeding the critical threshold and path coefficients demonstrating meaningful explanatory power. The overall goodness-of-fit index suggested a strong and acceptable model fit, supporting the robustness of the proposed framework.

The Friedman ranking test revealed significant differences among the dimensions in terms of their relative importance. Macro-level policymaking and managerial structure emerged as the highest-priority dimension, followed by scientific diplomacy and student support infrastructure. Education quality ranked fourth, while international reputation and cultural dimensions occupied mid-level positions. Academic mobility and human resources were ranked lowest, indicating comparatively weaker perceived influence in the studied context.

DISCUSSION AND CONCLUSION

The findings demonstrate that university internationalization in the Kurdistan Region of Iraq is primarily driven by structural and policy-related factors rather than by individual or symbolic initiatives. The prominence of macro-level policymaking and managerial structure underscores the decisive role of governance frameworks, regulatory stability, and strategic leadership in emerging markets. Without coherent policies, institutional autonomy, and dedicated internationalization units, other efforts remain fragmented and limited in impact.

The high ranking of scientific diplomacy highlights the importance of international partnerships, joint research, and academic networking as accessible and effective mechanisms for global engagement in resource-constrained environments. Similarly, the strong position of student support infrastructure reflects the growing recognition that internationalization success depends not only on recruitment but also on the quality of academic and non-academic services that shape the student experience.

Education quality occupies a central but not dominant position, suggesting a reciprocal relationship with internationalization: quality enhancement both enables and results from international engagement. In contrast, international reputation and cultural dimensions appear to function as complementary rather than initiating factors, gaining significance once foundational structures are in place. The lower ranking of academic mobility and human resources indicates that, in this emerging market context, mobility schemes and individual capacities cannot compensate for systemic and infrastructural limitations.

Overall, this study confirms that internationalization is a multidimensional and context-dependent process. The proposed model provides an empirically validated framework that captures the specific priorities and constraints of an emerging market higher education system. By emphasizing governance, diplomacy, and supportive infrastructures, the findings offer practical insights for policymakers and university leaders seeking to design realistic, phased, and effective internationalization strategies aligned with local capacities and long-term development goals.

شناسایی و رتبه‌بندی ابعاد بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها در بازارهای نوظهور: مورد مطالعه کردستان عراق

ناصح نجیب^{۱*}، مهران رضوانی^۱، حمید پاداش^۱، بابک ضیاء^۱

۱. گروه کارآفرینی سازمانی، دانشکده کارآفرینی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۰/۰۱

تاریخ چاپ اولیه: ۱۴۰۴/۱۰/۰۲

تاریخ چاپ نهایی: ۱۴۰۵/۰۴/۰۱

کلیدواژه‌ها

بین‌المللی‌شدن دانشگاه،

آموزش عالی، بازارهای

نوظهور، کردستان عراق،

مدل‌سازی ساختاری.

هدف این پژوهش شناسایی، اعتبارسنجی و رتبه‌بندی ابعاد و شاخص‌های مؤثر بر بین‌المللی‌شدن دانشگاه‌ها در بازار نوظهور کردستان عراق است. پژوهش حاضر با رویکرد آمیخته و راهبرد اکتشافی متوالی انجام شد؛ در مرحله کیفی، فراترکیب نظام‌مند مطالعات و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با خبرگان دانشگاهی انجام و داده‌ها با تحلیل تم و کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شد؛ در مرحله کمی، پرسشنامه محقق‌ساخته تدوین و داده‌ها با مدل‌سازی معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی تحلیل و اولویت‌بندی عوامل با آزمون فریدمن صورت گرفت. نتایج مدل ساختاری نشان داد تمامی ابعاد شناسایی‌شده اثر معناداری بر بین‌المللی‌شدن دانشگاه‌ها دارند ($t > 1.96$, $p < 0.001$) و برازش کلی مدل قوی است ($GOF \approx 0.48$). بر اساس رتبه‌بندی فریدمن، سیاست‌گذاری کلان و ساختار مدیریتی در اولویت نخست قرار گرفت، سپس دیپلماسی علمی، زیرساخت‌های حمایت از دانشجویان، کیفیت آموزش، اعتبار و وجهه بین‌المللی، ابعاد فرهنگی، تحرک دانشگاهی و در نهایت نیروی انسانی. بین‌المللی‌شدن دانشگاه‌ها پدیده‌ای چندبعدی است که در بازارهای نوظهور بیش از هر چیز به سیاست‌گذاری کلان، دیپلماسی علمی و زیرساخت‌های حمایتی وابسته است و تمرکز راهبردی بر این اولویت‌ها می‌تواند مسیر گذار دانشگاه‌ها به کنشگران فعال بین‌المللی را تسهیل کند.

شیوه ارجاع دهی:

نجیب، ناصح، رضوانی، مهران، پاداش، حمید، و ضیاء، بابک. (۱۴۰۵). شناسایی و رتبه‌بندی ابعاد بین‌المللی‌شدن دانشگاه‌ها در بازارهای نوظهور: مورد مطالعه کردستان عراق. پژوهش و نوآوری در تربیت و توسعه، ۶(۲)، ۱-۲۱.

نویسنده مسئول:

دکتر ناصح نجیب

پست الکترونیکی: Nasih.najib@ut.ac.ir

© ۱۴۰۵ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است.

انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی CC BY-NC 4.0 صورت گرفته است.

در دهه‌های اخیر، بین‌المللی‌شدن آموزش عالی از یک فعالیت حاشیه‌ای و مکمل به یکی از محورهای راهبردی توسعه دانشگاه‌ها تبدیل شده است. دانشگاه‌ها دیگر صرفاً نهادهایی محلی برای آموزش و تولید دانش نیستند، بلکه به‌عنوان بازیگران فعال در نظام جهانی دانش، نوآوری و دیپلماسی علمی ایفای نقش می‌کنند. این تحول، ریشه در فرایندهای کلان جهانی‌شدن، رقابت فزاینده در اقتصاد دانش‌بنیان و تغییر انتظارات بازار کار دارد که از دانشگاه‌ها می‌خواهد فارغ‌التحصیلانی با شایستگی‌های بین‌فرهنگی، مهارت‌های جهانی و قابلیت فعالیت در محیط‌های پیچیده بین‌المللی تربیت کنند (1, 2). در چنین بستری، بین‌المللی‌شدن نه تنها به‌عنوان یک انتخاب، بلکه به‌مثابه ضرورتی ساختاری برای بقا و ارتقای جایگاه دانشگاه‌ها در سطح ملی و جهانی مطرح می‌شود.

مفهوم بین‌المللی‌شدن آموزش عالی در ادبیات علمی تعاریف و رویکردهای متعددی را دربرمی‌گیرد. در رویکردهای کلاسیک، تمرکز اصلی بر تحرک فیزیکی دانشجویان و اعضای هیئت علمی، برنامه‌های تبادلی و همکاری‌های پژوهشی فرامرزی بود، اما در دهه‌های اخیر دامنه این مفهوم گسترش یافته و ابعاد درون‌سازمانی، برنامه‌های درسی بین‌المللی، حکمرانی دانشگاهی، دیپلماسی علمی و حتی نقش دانشگاه در توسعه اقتصادی و اجتماعی را شامل شده است (1, 3). این تحول مفهومی نشان می‌دهد که بین‌المللی‌شدن یک فرایند چندبعدی و پویاست که باید در پیوند با ساختارها، سیاست‌ها و زمینه‌های بومی هر کشور تحلیل شود.

یکی از مهم‌ترین چالش‌های نظری و عملی در این حوزه، تفاوت زمینه‌های نهادی و اقتصادی کشورهاست. بخش عمده‌ای از مدل‌ها و چارچوب‌های بین‌المللی‌شدن آموزش عالی بر اساس تجربیات کشورهای توسعه‌یافته تدوین شده‌اند و انتقال مکانیکی آن‌ها به بازارهای نوظهور با محدودیت‌های جدی مواجه است. بازارهای نوظهور از نظر ساختار نهادی، ظرفیت‌های مالی، ثبات سیاسی، نظام‌های حکمرانی و سطح توسعه سرمایه انسانی با کشورهای پیشرفته تفاوت‌های بنیادین دارند (4, 5). از این‌رو، تحلیل بین‌المللی‌شدن دانشگاه‌ها در این کشورها نیازمند رویکردی زمینه‌مند و بومی است که ضمن بهره‌گیری از ادبیات جهانی، ویژگی‌های خاص این بازارها را مدنظر قرار دهد.

مطالعات انجام‌شده در کشورهای مختلف نشان می‌دهد که بین‌المللی‌شدن آموزش عالی در بازارهای نوظهور اغلب با چالش‌هایی همچون محدودیت منابع مالی، ضعف زیرساخت‌های حمایتی، ناهماهنگی سیاست‌های کلان، موانع قانونی و اداری و همچنین فرار مغزها همراه است (6, 7). این چالش‌ها موجب می‌شود که دانشگاه‌ها نتوانند از ظرفیت‌های بالقوه خود برای حضور مؤثر در عرصه بین‌المللی بهره‌برداری کنند. در مقابل، پژوهش‌ها نشان می‌دهد که طراحی راهبردهای متناسب با شرایط بومی، تقویت حکمرانی دانشگاهی و توسعه شبکه‌های همکاری علمی می‌تواند مسیر بین‌المللی‌شدن را در این کشورها هموار سازد (8, 9).

در این میان، نقش سیاست‌گذاری کلان و ساختار مدیریتی دانشگاه‌ها اهمیت ویژه‌ای دارد. بین‌المللی‌شدن بدون حمایت سیاستی دولت‌ها، قوانین تسهیل‌گر و ساختارهای مدیریتی منعطف در دانشگاه‌ها عملاً با بن‌بست مواجه می‌شود. پژوهش‌های مختلف

تأکید کرده‌اند که استقلال دانشگاهی، وجود واحدهای تخصصی بین‌الملل، برنامه‌های راهبردی شفاف و نظام‌های ارزیابی عملکرد، پیش‌شرط‌های اساسی موفقیت در این مسیر هستند (10, 11). در غیاب این عوامل، فعالیت‌های بین‌المللی اغلب پراکنده، کوتاه‌مدت و فاقد اثربخشی پایدار خواهند بود.

از سوی دیگر، کیفیت آموزش و پژوهش به‌عنوان هسته اصلی مأموریت دانشگاه‌ها، ارتباط تنگاتنگی با بین‌المللی‌شدن دارد. برخی رویکردها بین‌المللی‌شدن را ابزاری برای ارتقای کیفیت آموزش می‌دانند و برخی دیگر، کیفیت بالای آموزش را پیش‌نیاز جذب دانشجویان و شرکای بین‌المللی تلقی می‌کنند. مطالعات اخیر نشان می‌دهد که این رابطه دوسویه و پیچیده است و باید در چارچوب راهبردهای جامع دانشگاهی تحلیل شود (12, 13). برنامه‌های درسی با رویکرد جهانی، آموزش به زبان‌های بین‌المللی، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین آموزشی و مشارکت در پروژه‌های پژوهشی مشترک، از جمله سازوکارهایی هستند که هم کیفیت آموزش را ارتقا می‌دهند و هم جذابیت بین‌المللی دانشگاه را افزایش می‌دهند (14, 15).

تحولات دیجیتال نیز به‌طور فزاینده‌ای بر فرایند بین‌المللی‌شدن دانشگاه‌ها تأثیرگذار شده است. دیجیتالی‌شدن آموزش، پلتفرم‌های یادگیری آنلاین، اشتراک‌گذاری دانش و شکل‌گیری شبکه‌های علمی مجازی، مرزهای جغرافیایی را کمرنگ کرده و امکان مشارکت بین‌المللی را حتی برای دانشگاه‌هایی با منابع محدود فراهم ساخته است (16, 17). پژوهش‌های جدید نشان می‌دهد که قابلیت‌های دیجیتال و زیرساخت‌های فناوری اطلاعات می‌توانند نقش شتاب‌دهنده‌ای در بین‌المللی‌شدن ایفا کنند، به‌ویژه در بازارهای نوظهور که با محدودیت‌های مالی و فیزیکی مواجه‌اند (18, 19).

بعد فرهنگی بین‌المللی‌شدن نیز از اهمیت فزاینده‌ای برخوردار است. توسعه شایستگی‌های بین‌فرهنگی، ایجاد محیط‌های چندفرهنگی و ترویج «بین‌المللی‌شدن در خانه» به‌عنوان مکمل تحرک فیزیکی، از جمله رویکردهایی است که در سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است (15, 20). این رویکردها به‌ویژه برای دانشگاه‌هایی که امکان جذب گسترده دانشجویان خارجی ندارند، اهمیت دارد و می‌تواند از طریق برنامه‌های درسی، فعالیت‌های فرهنگی و تعاملات مجازی تحقق یابد.

در کنار این عوامل، نقش دانشگاه‌ها در توسعه اقتصادی و کارآفرینی بین‌المللی نیز پررنگ‌تر شده است. دانشگاه‌های نوآور با ایجاد اکوسیستم‌های کارآفرینی، تجاری‌سازی دانش و تعامل با صنعت، می‌توانند به بازیگران کلیدی در فرآیند بین‌المللی‌شدن تبدیل شوند (21, 22). این رویکرد به‌ویژه در بازارهای نوظهور که دانشگاه‌ها می‌توانند محرک توسعه منطقه‌ای باشند، اهمیت دوچندان دارد (23, 24).

با وجود گسترش ادبیات بین‌المللی‌شدن آموزش عالی، همچنان خلأهای پژوهشی قابل توجهی در زمینه شناسایی و اولویت‌بندی ابعاد این پدیده در بازارهای نوظهور وجود دارد. بسیاری از مطالعات یا بر کشورهای توسعه‌یافته متمرکز بوده‌اند یا صرفاً به بررسی یک یا چند بعد محدود پرداخته‌اند و کمتر پژوهشی با رویکردی جامع و ترکیبی به استخراج و رتبه‌بندی ابعاد بین‌المللی‌شدن

دانشگاه‌ها در یک زمینه بومی مشخص پرداخته است (25, 26). افزون بر این، استفاده از روش‌های تحلیلی پیشرفته برای اعتبارسنجی مدل‌های مفهومی و تعیین وزن نسبی عوامل کمتر مورد توجه قرار گرفته است (27).

در منطقه خاورمیانه و به‌ویژه اقلیم کردستان عراق، نظام آموزش عالی در دهه‌های اخیر رشد کمی قابل توجهی را تجربه کرده است، اما از منظر بین‌المللی شدن همچنان با چالش‌های ساختاری و راهبردی مواجه است. محدودیت‌های سیاستی، ضعف زیرساخت‌ها، ناپایداری‌های نهادی و عدم انسجام در برنامه‌های بین‌المللی موجب شده است که بسیاری از دانشگاه‌های این منطقه نتوانند جایگاه مناسبی در شبکه جهانی آموزش عالی به دست آورند (10, 28). در عین حال، موقعیت جغرافیایی، اشتراکات فرهنگی و ظرفیت‌های انسانی این منطقه فرصت‌های بالقوه‌ای را برای توسعه همکاری‌های علمی و جذب دانشجویان بین‌المللی فراهم می‌کند که نیازمند شناسایی نظام‌مند و بهره‌برداری هدفمند است (7, 9).

بر این اساس، ضرورت انجام پژوهشی جامع که با تکیه بر ادبیات نظری روز و داده‌های میدانی، ابعاد و شاخص‌های بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها را در یک بازار نوظهور شناسایی، اعتبارسنجی و اولویت‌بندی کند، به‌وضوح احساس می‌شود. چنین پژوهشی می‌تواند علاوه بر غنای نظری، مبنایی کاربردی برای سیاست‌گذاران، مدیران دانشگاهی و برنامه‌ریزان آموزش عالی فراهم آورد و مسیر تصمیم‌گیری راهبردی در حوزه بین‌المللی شدن را روشن سازد. بنابراین، هدف این مطالعه شناسایی، اعتبارسنجی و رتبه‌بندی ابعاد و شاخص‌های مؤثر بر بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها در بازار نوظهور کردستان عراق است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات توسعه‌ای-کاربردی با پارادایم آمیخته و راهبرد اکتشافی متوالی^۱ است که در آن مرحله کیفی مقدم بر مرحله کمی و نتایج آن مبنای طراحی ابزار و آزمون فرضیه‌های مرحله کمی قرار گرفته است. تحلیل داده‌ها در مسیر کیفی با دو رویکرد فراترکیب^۲ و تحلیل تم^۳ و در مسیر کمی با مدل‌سازی معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی^۴ انجام شد. این راهبرد به‌ویژه برای پدیده‌های پیچیده و نسبتاً نوپدید نظیر بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها در بازارهای نوظهور مناسب است، زیرا امکان کشف ابعاد بومی و زمینه‌مند را فراهم می‌آورد و سپس اعتبار عاملی و ساختاری آن‌ها را به‌صورت تجربی آزمون می‌کند. فقدان مدل مفهومی پیشینی و لزوم استخراج شاخص‌ها از داده‌های واقعی، توجیه‌گر انتخاب این راهبرد بود.

مرحله کیفی در سه گام متوالی اجرا شد: نخست، فراترکیب با به‌کارگیری الگوی هفت‌مرحله‌ای Barroso و Sandelowski (۲۰۰۷) و غربالگری نظام‌مند مقالات از پایگاه‌های Scopus، Web of Science، ScienceDirect، Google Scholar، SID،

¹ Sequential Exploratory Mixed Methods

² Meta-synthesis

³ Thematic Analysis

⁴ Partial Least Squares Structural Equation Modeling – PLS-SEM

MagIran، Noormags و IranDoc صورت گرفت؛ کیفیت روش‌شناختی مقالات با ابزار Critical Appraisal Skills Programme (CASP) ارزیابی و تنها مقالاتی با امتیاز ≤ 25 از 50 وارد تحلیل شدند. دوم، مصاحبه نیمه‌ساخت‌یافته عمیق با 12 نفر از خبرگان دانشگاهی منطقه کردستان عراق (دارای مدرک دکتری و حداقل پنج سال سابقه مدیریت یا تدریس) به روش نمونه‌گیری هدفمند قضاوتی و سپس تکنیک گلوله‌برفی تا دستیابی به اشباع نظری انجام شد. تحلیل داده‌های مصاحبه با رویکرد تحلیل تم Braun و Clarke (2006، 2021) در شش مرحله بازگشتی و با کمک نرم‌افزار ATLAS.ti نسخه 23 صورت گرفت؛ پایایی کدگذاری بین‌کدگذارنده با شاخص توافق 88/0 (بالتر از حد قابل قبول 70/0) تأیید شد و اعتبار کیفی بر اساس معیارهای Lincoln و Guba (1985) شامل اعتبار^۱، انتقال‌پذیری^۲، اطمینان‌پذیری^۳ و تأییدپذیری^۴ تأمین گردید. خروجی این دو گام، استخراج 8 بُعد اصلی و 47 شاخص بومی بین‌المللی‌سازی دانشگاه در بازارهای نوظهور بود که مبنای طراحی ابزار کمی قرار گرفت.

در مرحله کمی، پرسشنامه محقق‌ساخته مشتمل بر 47 گویه در قالب مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای تدوین و میان 125 نفر از اعضای هیئت علمی و مدیران ارشد دانشگاه‌های سلیمانیه، سوران، دانشکده قیوان و دانشگاه کویا (به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و در دسترس) توزیع شد. حجم نمونه بر اساس قاعده حداقل 5 تا 10 برابر تعداد پارامترهای آزاد مدل و با استفاده از تحلیل توان آماری تعیین گردید. روایی صوری و محتوایی با قانون لاوشه ($CVR \geq 0.62$) و شاخص $CVI \geq 0.79$ ، روایی همگرا با $AVE \geq 0.5$ و روایی واگرا با معیار Fornell-Larcker، و پایایی ترکیبی با ضریب α Cronbach و Composite Reliability بالاتر از 70/0 تأیید شد. برازش مدل اندازه‌گیری و ساختاری با نرم‌افزار SmartPLS 3 و شاخص‌های GOF، SRMR، NFI، RMS_theta و Bootstrapping (5000 نمونه) ارزیابی گردید؛ همچنین آزمون کلموگروف-اسمیرنوف نرمالیتی داده‌ها را تأیید کرد تا امکان بهره‌گیری از آزمون‌های پارامتریک فراهم شود. و با توجه به وجود شرایط از آزمون‌های پارامتریکی، از آزمون تحلیل عاملی تأییدی به منظور روایی سازه و تبیین عوامل شناسایی شده و از روش آزمون فریدمن رتبه بندی شاخص‌ها استفاده شد.

یافته‌ها

در این پژوهش، به‌منظور شناسایی شاخص‌های بین‌المللی‌شدن دانشگاه‌ها در بازارهای نوظهور (کردستان عراق)، از روش فراترکیب استفاده شد. جستجوی نظام‌مند مقالات مرتبط در بازه زمانی 1399 تا 1403 شمسی و 2018 تا 2024 میلادی در پایگاه‌های داخلی و خارجی با کلیدواژه‌های «دانشگاه بین‌المللی»، «بین‌المللی‌کردن دانشگاه»، «آموزش عالی بین‌المللی» و معادل‌های انگلیسی آن‌ها (International University, University Internationalization, International Higher)

¹ Credibility

² Transferability

³ Dependability

⁴ Confirmability

Education) انجام گرفت. پس از غربالگری چند مرحله‌ای بر اساس عنوان، چکیده و محتوای کامل، مقالات نامرتبط حذف شدند و کیفیت روش‌شناختی مطالعات باقی‌مانده با ابزار CASP ارزیابی گردید. در نهایت، ۲۵ مقاله با امتیاز ۳۱ تا ۴۸ (از حداکثر ۵۰) به‌عنوان منابع با کیفیت بالا انتخاب شدند که میانگین امتیاز بالای آن‌ها اعتبار و قابلیت اعتماد کافی برای استخراج شاخص‌ها و مولفه‌های پژوهش را تأیید می‌کند.

جدول ۱. کدها و منابع مطالعاتی

شاخص	مولفه‌های استخراج شده
نیروی انسانی	شایسته سالاری در نیروی انسانی، عدالت آموزشی، جذب و نگهداری استعدادها، ارتقای شایستگی‌های بین‌المللی اساتید و دانشجویان دانشگاه، ادغام مؤسسات آموزشی، استقلال دانشگاه
اعتبار و وجهه بین‌المللی	وجهه بین‌المللی برنامه‌های راهبردی، عضویت در انجمن بین‌المللی دانشگاهی، ارتقای اعتبار و رتبه علمی و برند دانشگاه در سطوح بین‌المللی، تعداد مقالات منتشر شده، تعداد اختراعات ثبت شده دانشگاه، تعداد ارجاعات علمی
دیپلماسی علمی	تعاملات دیپلماتیک بین‌المللی، تعاملات فرهنگی، توسعه روابط دیپلماتیک، مشارکت بین‌المللی
حمایت از دانشجویان	هزینه‌های آموزش، حمایت و وام به دانشجویان بین‌المللی، خدمات دانشگاه، ارائه فاند‌های تحصیلی، ایجاد فرصت‌های شغلی برای دانشجویان
ابعاد فرهنگی	درک بین فرهنگی، آزادی شهروندی، توسعه اجتماعی-اقتصادی، توسعه چندفرهنگی، موقعیت جغرافیای و منطقه‌ای، آشنایی با زبان انگلیسی
کیفیت آموزش	برنامه‌های درسی و آموزشی با رویکرد جهانی، فناوری و تجهیزات آموزشی، تولید و نشر علم، بهبود کیفیت آموزش، آموزش هوشمند و آنلاین
تحرك دانشگاهی	برنامه‌های تبادلاتی بین‌المللی، اجرای پروژه‌های پژوهشی مشترک، جابجایی دانشجویان، تقویت همکاری‌های پژوهشی بین‌المللی، جابجایی اعضای هیأت علمی، جذب دانشجویان و استادان بین‌المللی
توسعه اقتصادی	تنوع در منابع درآمدی، ارتباط با صنعت، افزایش درآمدزایی دانشگاه، کاهش وابستگی مالی به دولت، تجاری‌سازی، رقابت برای کسب منابع

با توجه به اطلاعات جدول ۱، تعداد ۴۴ عامل یا شاخص از میان پژوهش‌ها و مطالعات مورد بررسی استخراج گردید. با توجه به همپوشانی معنایی برخی کدها، در مرحله بعد به تحلیل و ادغام آن‌ها پرداختیم. در این پژوهش، ابتدا کلیه عوامل استخراج‌شده از مطالعات پیشین کدگذاری شدند. سپس با بررسی دقیق مفهوم هر کد، آن‌ها را در دسته‌های مفهومی مشابه جای دادیم تا در نهایت مفاهیم اصلی پژوهش مشخص گردند. به منظور بررسی روایی محتوایی، بسته‌ی آموزشی توسط ۲ نفر از متخصصان در این زمینه مورد بازبینی قرار گرفت، پایایی به روش ضریب پی اسکات بررسی شد. معیار پی اسکات Scott's pi توسط ویلیام اسکات (۱۹۵۵) برای سنجش پایایی داده‌های اسمی طراحی شد. در این روش باید دو کدگذار (ارزیاب) داده‌ها را ارائه کنند و براساس همبستگی داده‌های این دو ارزیاب پایایی تعیین شد.

$$Pi = (OA - EA) / (1 - EA)$$

$$Pi = (0/890 - 0/50) / (1 - 0/50) = 0.78$$

با توجه به اینکه ضریب اسکات بالاتر از ۰/۷ بدست آمده لذا پایایی روش و ارزیابی مورد تأیید است. براساس تحلیل‌های صورت گرفته، با کمک روش فراترکیب روی ۲۵ مقاله نهایی انتخاب شده، در مجموع ۵۰ مولفه در قالب ۸ شاخص بعنوان شاخص‌های بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها در بازارهای نوظهور در این پژوهش کشف و برچسب‌گذاری شدند.

شکل ۱. ابر کلمات با توجه به نتایج فراترکیب

سپی با رجوع به واحدهای مورد مطالعه با ۱۲ نفر از افراد خبره به روش ترکیبی هدفمند-گوله برفی، نظر آنان در مورد هدف پژوهش ثبت شدند. بعد از تحلیل محتوای مصاحبه، در کنار تحلیل محتوای متون دیگر، مولفه‌های نهایی برای شکل گیری الگو نمایان شدند. سپس در مرحله بعد به شیوه کد گذاری باز، محوری و انتخابی، مقوله‌های برگرفته از مصاحبه می‌باشد.

جدول ۲. کد گذاری محوری

کدهای محوری	کدهای باز
سیاست‌گذاری کلان آموزشی	حمایت دولت، قوانین و مقررات تسهیل‌گر، ثبات سیاسی و امنیتی، استراتژی‌های بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها
ساختار سازمانی و مدیریتی دانشگاه‌ها	وجود معاونت یا اداره بین‌الملل، تدوین برنامه راهبردی بین‌المللی‌سازی، استقلال مدیریتی دانشگاه‌ها، انعطاف‌پذیری در ساختار تصمیم‌گیری، ارتقای شایستگی‌های بین‌المللی اساتید و دانشجویان دانشگاه،
زیرساخت‌های فیزیکی و مالی	امکانات آموزش مجازی و فناوری اطلاعات، زیرساخت‌های خوابگاه و اقامت دانشجویان بین‌المللی، امکانات آزمایشگاهی و پژوهشی به‌روز، خدمات رفاهی و پشتیبانی، بودجه اختصاصی برای بین‌المللی‌سازی، کتابخانه‌های مجهز، کمک هزینه‌های تحصیلی رقابتی و بورسیه‌های جذاب، ارائه فاند‌های تحصیلی، ایجاد فرصت‌های شغلی برای دانشجویان خارجی
ظرفیت علمی و پژوهشی	سطح کیفی اعضای هیئت علمی، میزان انتشارات علمی بین‌المللی، مشارکت در پروژه‌های بین‌المللی، زبان تخصصی اعضای هیئت علمی، تعداد ارجاعات علمی، آموزش به زبان انگلیسی، آموزش هوشمند و آنلاین، بهره‌گیری از اساتید بین‌المللی
سیاست دانشگاهی	برنامه‌های تبادلاتی بین‌المللی، جابجایی دانشجویان، تقویت همکاری‌های پژوهشی بین‌المللی، جذب دانشجویان و استادان بین‌المللی،
روابط و تعاملات بین‌المللی	سهولت صدور ویزا و اقامت، تفاهم‌نامه‌های بین‌المللی، همکاری‌های علمی و تحقیقاتی مشترک، عضویت در انجمن‌ها و شبکه‌های دانشگاهی بین‌المللی، شرکت در همایش‌ها و نمایشگاه‌های جهانی، تعاملات دیپلماتیک بین‌المللی، تعاملات فرهنگی،
اعتبار و وجهه بین‌المللی	حضور فعال در فضای مجازی بین‌المللی، رتبه‌بندی دانشگاه در رده‌بندی‌های جهانی، اعتبار بین‌المللی دانشگاه، عضویت در انجمن بین‌المللی دانشگاهی،

با توجه به نتایج مصاحبه ۴۱ مولفه در قالب ۷ عامل در مؤلفه‌ها و عناصر بین المللی شدن دانشگاه‌ها در بازارهای نو ظهور (مورد مطالعه کردستان عراق) بودند. در نهایت عوامل استخراج شده از منابع کتابخانه‌ای جدول (۱) و نظرات مدیران و خبرگان جدول (۲) به ترتیب مرتب و موارد تکراری و مشابه حذف شد که نتایج در جدول ۳ قابل مشاهده است. یافته‌ها نشان داد که تعداد ۵۷ مفهوم اولیه (کد باز)، ۸ مفهوم یا مضمون اصلی در قالب بین المللی شدن دانشگاه‌ها در بازارهای نو ظهور (مورد مطالعه کردستان عراق) شناسایی و تعیین شدند. برای تعیین روایی شاخص‌های استخراج شده از روش خبره سنجی به سبک لاوش توسط ۱۱ نفر از متخصصین سنجیده شد.

جدول ۳. اعتبار سنجی (روایی صوری و محتوای مقولات استخراج شده) به روش لاوشه

ردیف	مولفه	مناسب	نامناسب	CVR	روایی
	شایسته سالاری در نیروی انسانی	۱۰	۱	۰/۸۱	قبول
	عدالت آموزشی	۹	۲	۰/۶۳	قبول
	جذب و نگهداری استعدادها	۹	۲	۰/۶۳	قبول
	ارتقای شایستگی‌های بین المللی اساتید و دانشجویان دانشگاه	۱۱	۰	۱	قبول
	ادغام مؤسسات آموزشی	۸	۳	۰/۴۵	رد
	وجه بین المللی برنامه‌های راهبردی	۱۱	۰	۱	قبول
	عضویت در انجمن بین المللی دانشگاهی	۱۱	۰	۱	قبول
	ارتقای اعتبار و رتبه علمی و برند دانشگاه در سطوح بین المللی	۱۱	۰	۱	قبول
	تعداد مقالات منتشر شده	۱۱	۰	۱	قبول
	تعداد اختراعات ثبت شده دانشگاه	۸	۳	۰/۴۵	رد
	تعداد ارجاعات علمی	۱۰	۱	۰/۸۱	قبول
	حضور فعال در فضای مجازی بین المللی	۷	۴	۰/۲۱	رد
	تعاملات دیپلماتیک بین المللی	۱۱	۰	۱	قبول
	تعاملات فرهنگی	۹	۲	۰/۶۳	قبول
	توسعه روابط دیپلماتیک	۱۱	۰	۱	قبول
	مشارکت بین المللی	۹	۲	۰/۶۳	قبول
	سهولت صدور ویزا و اقامت	۱۱	۰	۱	قبول
	همکاری‌های علمی و تحقیقاتی مشترک بین المللی	۱۱	۰	۱	قبول
	شرکت در همایش‌ها و نمایشگاه‌های جهانی	۱۱	۰	۱	قبول
	خدمات دانشگاه	۱۱	۰	۱	قبول
	ایجاد فرصت‌های شغلی برای دانشجویان	۱۱	۰	۱	قبول
	امکانات آموزش مجازی و فناوری اطلاعات	۱۰	۱	۰/۸۱	قبول
	زیرساخت‌های خوابگاه و اقامت دانشجویان بین المللی	۱۱	۰	۱	قبول
	امکانات آزمایشگاهی و پژوهشی به روز	۱۱	۰	۱	قبول
	خدمات رفاهی و پشتیبانی	۹	۲	۰/۶۳	قبول
	کتابخانه‌های مجهز	۸	۳	۰/۴۵	رد
	کمک هزینه‌های تحصیلی رقابتی و بورسیه‌های جذاب	۱۱	۰	۱	قبول
	ارائه فاند‌های تحصیلی	۸	۳	۰/۴۵	رد
	درک بین فرهنگی	۱۰	۱	۰/۸۱	قبول
	آزادی شهروندی	۸	۳	۰/۴۵	رد
	توسعه اجتماعی-اقتصادی	۱۱	۰	۱	قبول

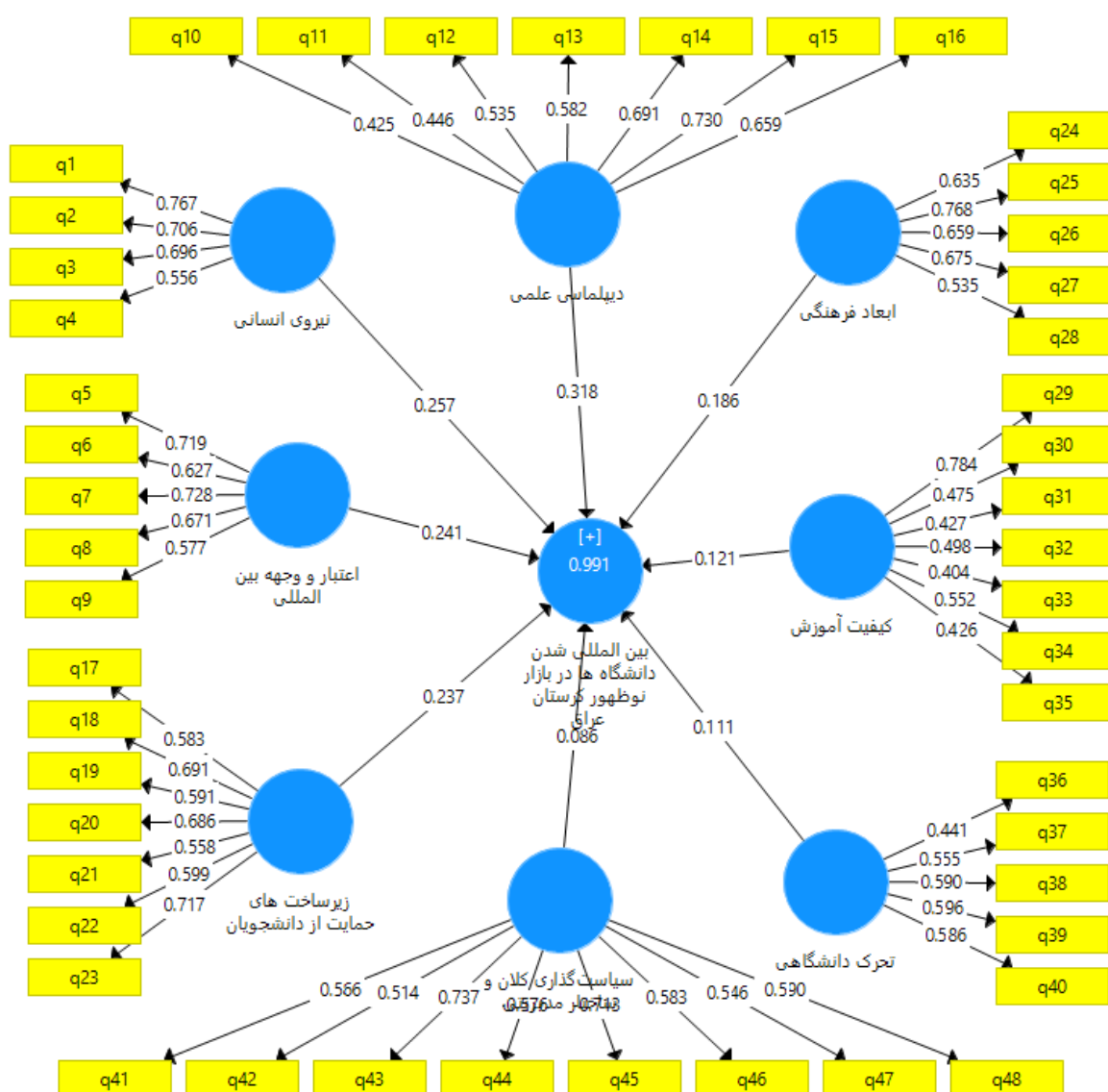
قبول	۱	۰	۱۱	توسعه چندفرهنگی
قبول	۱	۰	۱۱	موقعیت جغرافیای و منطقه ای
قبول	۱	۰	۱۱	آشنایی با زبان انگلیسی
قبول	۱	۰	۱۱	برنامه‌های درسی و آموزشی با رویکرد جهانی
رد	۰/۴۵	۳	۸	فناوری و تجهیزات آموزشی
قبول	۰/۸۱	۱	۱۰	تولید و نشر علم
قبول	۱	۰	۱۱	بهبود کیفیت آموزش
قبول	۱	۰	۱۱	آموزش هوشمند و آنلاین
قبول	۰/۶۳	۲	۹	سطح کیفی اعضای هیئت علمی
قبول	۱	۰	۱۱	زبان تخصصی اعضای هیئت علمی
قبول	۰/۶۳	۲	۹	بهره گیری از اساتید بین المللی
قبول	۱	۰	۱۱	برنامه‌های تبادلاتی بین المللی
قبول	۱	۰	۱۱	اجرای پروژه‌های پژوهشی مشترک
قبول	۱	۰	۱۱	جایابی دانشجویان
رد	۰/۴۵	۳	۸	تقویت همکاری‌های پژوهشی بین المللی
قبول	۱	۰	۱۱	جایابی اعضای هیأت علمی
قبول	۱	۰	۱۱	جذب دانشجویان و استادان بین‌المللی
قبول	۰/۸۱	۱	۱۰	حمایت دولت
قبول	۱	۰	۱۱	قوانین و مقررات تسهیل‌گر
قبول	۱	۰	۱۱	ثبات سیاسی و امنیتی
قبول	۱	۰	۱۱	استراتژی‌های بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها
رد	۰/۴۵	۳	۸	وجود معاونت یا اداره بین‌الملل
قبول	۱	۰	۱۱	تدوین برنامه راهبردی بین‌المللی سازی
قبول	۱	۰	۱۱	استقلال مدیریتی دانشگاه‌ها
قبول	۰/۸۱	۱	۱۰	انعطاف‌پذیری در ساختار تصمیم‌گیری
قبول	۱	۰	۱۱	بودجه اختصاصی برای بین‌المللی سازی

در این پژوهش نظر ۱۱ نفر از خبرگان جهت اعتبار سنجی به روش لاوشه اخذ شد که نهایتاً بر اساس نتایج نمره ۹ مولفه کمتر از ۰/۶ محاسبه شد لذا این مولفه‌ها حذف و نهایتاً ۴۸ مولفه تایید شد. برای تایید برازش مدل و بررسی مطلوبیت از روش معادلات ساختاری استفاده شد. در ابتدا روایی و پایایی پرسشنامه تهیه شده از بخش کیفی بررسی شد.

جدول ۴. بررسی روایی همگرا و واگرا به روش معادلات ساختاری

عوامل	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	AVE	آلفای کرونباخ
ابعاد فرهنگی	۰.۸۰۸									۰.۷۳۴	۰.۷۷۳
اعتبار و وجهه بین المللی	۰.۷۷۶	۰.۷۳۲								۰.۶۴۵	۰.۷۸۷
مدل کلی	۰.۶۴۰	۰.۷۳۱	۰.۷۴۲							۰.۵۶۱	۰.۷۱۱
تحرك دانشگاهی	۰.۳۶۹	۰.۶۶۸	۰.۷۸۸	۰.۷۱۵						۰.۵۳۶	۰.۷۳۱
دیپلماسی علمی	۰.۴۴۴	۰.۵۹۳	۰.۸۰۹	۰.۵۸۷	۰.۷۲۵					۰.۵۵۰	۰.۷۸۴
زیرساخت‌های حمایت	۰.۳۱۰	۰.۵۷۷	۰.۷۶۶	۰.۵۷۰	۰.۵۲۰	۰.۷۷۶				۰.۵۰۳	۰.۷۵۱
سیاست‌گذاری کلان	۰.۲۱۷	۰.۳۹۱	۰.۵۸۸	۰.۳۴۷	۰.۴۶۸	۰.۵۶۸	۰.۶۷۸			۰.۵۶۹	۰.۸۶۵
نیروی انسانی	۰.۱۹۳	۰.۳۹۵	۰.۴۱۲	۰.۳۸۵	۰.۳۳۶	۰.۳۳۵	۰.۳۲۳	۰.۶۳۲		۰.۶۷۰	۰.۷۲۷
کیفیت آموزش	۰.۱۶۶	۰.۲۳۵	۰.۲۳۶	۰.۲۶۹	۰.۳۰۲	۰.۱۶۹	۰.۲۷۴	۰.۴۵۲	۰.۳۸۶	۰.۵۴۵	۰.۷۹۸

در مدل پژوهش، پایایی ابزار با دو معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی برای تمامی سازه‌ها و زیرمولفه‌های آن‌ها بالاتر از ۰.۷ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی مطلوب و تأییدشده است. روایی همگرا با استفاده از میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE) بر اساس معیار فورنل و لارکر (۱۹۸۱) سنجیده شد و مقادیر AVE برای همه سازه‌ها بالاتر از مقدار بحرانی ۰.۵ قرار گرفت که تأییدکننده روایی همگرای مناسب است. همچنین روایی واگرا با روش فورنل-لارکر بررسی گردید؛ نتایج نشان داد که جذر AVE هر سازه در قطر اصلی ماتریس، بزرگ‌تر از ضرایب همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها (در سطر و ستون مربوطه) است. بنابراین، روایی واگرا در سطح قابل قبولی تأیید شد و مدل‌های اندازه‌گیری از نظر پایایی و روایی سازه کاملاً مورد پذیرش قرار گرفتند.

شکل ۱. ضرایب مسیر استاندارد مدل تحقیق

بخش مدل ساختاری بر خلاف مدل‌های اندازه‌گیری، به سوالات (متغیرهای آشکار) مربوط نیست و تنها متغیرهای پنهان همراه با روابط میان آن‌ها بررسی می‌شود. روش آماری به کارگرفته شده در این تحقیق روش «معادلات ساختاری» است که با استفاده از برازش مدل معادله ساختاری به بررسی فرضیه‌های پژوهش پرداخته می‌شود. به منظور بررسی فرضیه‌ها، ابتدایی‌ترین معیار برای

سنجش رابطه بین متغیرها، اعداد معناداری است. در صورتی که مقادیر این اعداد از ۰/۹۶ (مقدار بحرانی در سطح ۰/۰۵) بیشتر شوند نشان از صحت رابطه‌ی بین سازه‌ها و در نتیجه تایید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان است. ابتدا ضرایب مسیر محاسبه شده و سپس معناداری این ضرایب توسط آماره آزمون تی (t)، مورد بررسی قرار می‌گیرد و در صورتی که مقدار آماره آزمون بزرگ‌تر از ۰/۹۶ (مقدار بحرانی در سطح ۰/۰۵) باشد آنگاه در سطح اطمینان ۹۵٪، مسیر مورد نظر معنادار می‌باشد و در غیر این صورت آن مسیر معنادار نخواهد بود. لازم به ذکر است که اندازه ضریب مسیر نشان دهنده قدرت و قوت رابطه و علامت آن نشان دهنده نوع رابطه (مستقیم یا معکوس) باشد. با توجه به یافته‌های نمودار ۱ مقادیر ضرایب استاندارد برای همه زیر مولفه‌ها بالاتر از ۰/۴ می‌باشد لذا کلیه مقادیر دارای بار عاملی قابل قبول می‌باشند.

جدول ۵. مقادیر مربوط به مدل اندازه گیری روابط مستقیم در مدل

روابط	ضریب استاندارد	آماره t	سطح معناداری	نتیجه
ابعاد فرهنگی ← بین المللی شدن دانشگاه ها	۰.۱۸۶	۳.۶۳۳	۰/۰۰۰۱	تایید
اعتبار و وجهه بین المللی ← بین المللی شدن دانشگاه ها	۰.۲۴۱	۵.۸۳۸	۰/۰۰۰۱	تایید
تحرك دانشگاهی ← بین المللی شدن دانشگاه ها	۰.۱۱۱	۲.۱۲۴	۰/۰۰۰۱	تایید
دیپلماسی علمی ← بین المللی شدن	۰.۳۱۸	۵.۳۷۷	۰/۰۰۰۱	تایید
زیرساخت‌های حمایت از دانشجویان ← بین المللی شدن دانشگاه ها	۰.۲۳۷	۴.۳۷۲	۰/۰۰۰۱	تایید
سیاست‌گذاری کلان و ساختار مدیریتی ← بین المللی شدن دانشگاه ها	۰.۱۱۶	۲.۱۸۶	۰/۰۰۰۱	تایید
نیروی انسانی ← بین المللی شدن دانشگاه ها	۰.۲۵۷	۵.۲۴۴	۰/۰۰۰۱	تایید
کیفیت آموزش ← بین المللی شدن	۰.۱۲۱	۲.۲۳۲	۰/۰۰۰۱	تایید

همانطور که در جدول ۵ سازه‌های مدل و عناصر آن، همگی دارای مقادیر قابل قبول t بودند ($t < 1/98$). به عبارت دیگر وجود مقادیر بالاتر از ۲ برای تمامی ضرایب مسیر باقی مانده در مدل بجز متغیر قاطعیت نشان می‌دهد که همه سازه‌های مورد مطالعه به بهترین شکل با سوالات سنجیده شده اند. لذا می‌توان نتایج حاصله از سوالات هر سازه را معتبر و قابل تحلیل دانست، زیرا اولاً آنچه را که محقق در نظر داشته است دقیقاً سنجیده اند و ثانياً برداشت ذهنی تمام پاسخگویان از آن یکی بوده است. بنابراین عناصر شناسایی شده تبیین کننده بین المللی شدن دانشگاه‌ها در بازار نوظهور کرستان عراق هستند.

جدول ۶. شاخص‌های برازش

شاخص‌های برازندگی	شاخص برازش	مقدار	حداقل مقدار قابل قبول
نسبت مجذور کای دو به درجه آزادی	X^2/df	۰/۰۰۱۲۴	این معیار در یک برازش ایده ال برابر با یک خواهد بود
ریشه دوم برآورد میانگین واریانس خطای تقریب	RMSEA ^۱	۰/۰۷۸	کمتر از ۰/۱
شاخص نیکویی برازش	GFI ^۲	۰/۹۱	۰/۹
ریشه میانگین مجذور باقیمانده	RMR	۰/۰۰۲۳۶	هرچقدر کوچکتر و نزدیک به صفر باشد، حاکی از برازش بهتر مدل است.
شاخص برازندگی تطبیقی	CFI	۰/۹۳	۰/۹
شاخص نکوئی برازش	GOF	۰/۴۸۴	در حال ایده ال بالاتر از ۰/۴ می‌باشد

^۱ Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)

^۲ Goodness of Fit Index (GFI)

با توجه یافته‌ها مقدار برازش کلی یا معیار GOF برابر با ۰/۴۸۴ می‌باشد که نشان از برازش کلی قوی مدل پژوهش دارد. همچنین با توجه به اینکه همه معیارهای برازش از مطلوبیت برخوردارند لذا مدل از برازش نکوئی برخوردار است. سپس برای رتبه بندی عوامل از آزمون فریدمن استفاده شد.

جدول ۷. میانگین رتبه‌های ابعاد بین المللی شدن دانشگاه‌ها در بازار نوظهور کردستان عراق در آزمون فریدمن

رتبه	میانگین رتبه	ابعاد
هشتم	۱۰۳	نیروی انسانی
پنجم	۳۱۴	اعتبار و وجهه بین المللی
دوم	۶۲۰	دیپلماسی علمی
سوم	۶۱۸	زیرساخت‌های حمایت از دانشجویان
ششم	۳۰۳	ابعاد فرهنگی
چهارم	۵۸۶	کیفیت آموزش
هفتم	۲۹۷	تحرك دانشگاهی
اول	۷۵۸	سیاست‌گذاری کلان و ساختار مدیریتی

با توجه به یافته‌های آزمون فریدمن به ترتیب می‌باشند که بر اساس نتایج در رتبه اول سیاست‌گذاری کلان و ساختار مدیریتی، رتبه دوم دیپلماسی علمی، رتبه سوم زیرساخت‌های حمایت از دانشجویان، رتبه چهارم کیفیت آموزش است و در اولویت پنجم اعتبار و وجهه بین المللی، رتبه ششم ابعاد فرهنگی، رتبه هفتم تحرك دانشگاهی و نهایتاً اولویت آخر نیروی انسانی قرار دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین‌المللی‌شدن دانشگاه‌ها در بازار نوظهور کردستان عراق پدیده‌ای چندبعدی، نظام‌مند و وابسته به تعامل هم‌زمان عوامل سیاستی، مدیریتی، علمی، فرهنگی و زیرساختی است. نتایج مدل معادلات ساختاری بیانگر آن بود که هر هشت بُعد شناسایی شده اثر معناداری بر بین‌المللی‌شدن دانشگاه‌ها دارند و برازش کلی مدل در سطح مطلوبی قرار دارد که این امر اعتبار ساختاری الگوی پیشنهادی را تأیید می‌کند. این نتیجه با دیدگاه‌هایی همسو است که بین‌المللی‌شدن را نه یک فعالیت منفرد، بلکه فرآیندی استراتژیک و درهم‌تنیده با مأموریت‌های اصلی دانشگاه می‌دانند (1, 3).

در میان ابعاد شناسایی شده، سیاست‌گذاری کلان و ساختار مدیریتی بالاترین رتبه را به خود اختصاص داد. این یافته نشان می‌دهد که در بازارهای نوظهور، چارچوب‌های سیاستی، قوانین تسهیل‌گر، ثبات نهادی و ساختارهای مدیریتی منعطف نقش تعیین‌کننده‌تری نسبت به سایر عوامل دارند. این نتیجه با مطالعاتی همخوان است که بر نقش دولت و حکمرانی دانشگاهی در هدایت فرآیند بین‌المللی‌شدن تأکید کرده‌اند و معتقدند بدون حمایت سیاستی و ساختار سازمانی کارآمد، سایر تلاش‌ها اثربخشی محدودی خواهند داشت (8, 10). همچنین پژوهش‌های انجام شده در کشورهای در حال گذار نشان داده‌اند که ضعف سیاست‌گذاری و ناهماهنگی نهادی از مهم‌ترین موانع بین‌المللی‌شدن آموزش عالی است (6, 7).

دیپلماسی علمی به عنوان دومین بُعد اولویت دار، بیانگر اهمیت تعاملات علمی، فرهنگی و دیپلماتیک در توسعه بین المللی شدن دانشگاه‌هاست. نتایج نشان می‌دهد که همکاری‌های پژوهشی مشترک، تفاهم‌نامه‌های بین المللی، تسهیل رفت و آمد علمی و حضور فعال در شبکه‌های دانشگاهی جهانی می‌توانند نقش کلیدی در ارتقای جایگاه بین المللی دانشگاه‌ها ایفا کنند. این یافته با ادبیاتی همسو است که دیپلماسی علمی را ابزار پیونددهنده آموزش عالی با سیاست خارجی و توسعه روابط بین المللی می‌داند (2, 28). در بازارهای نوظهور، که دانشگاه‌ها اغلب با محدودیت منابع مواجه‌اند، دیپلماسی علمی می‌تواند مسیر دسترسی به منابع دانشی و اعتباری جهانی را هموار سازد (9).

زیرساخت‌های حمایت از دانشجویان در رتبه سوم قرار گرفت که نشان‌دهنده نقش اساسی خدمات رفاهی، بورسیه‌ها، زیرساخت‌های دیجیتال، خوابگاهی و پشتیبانی آموزشی در جذب و نگهداشت دانشجویان بین المللی است. این نتیجه با مطالعاتی همخوانی دارد که تجربه دانشجویان را عامل کلیدی در موفقیت راهبردهای بین المللی شدن می‌دانند (11, 13). در بسیاری از بازارهای نوظهور، ضعف زیرساخت‌های حمایتی مانع اصلی جذب دانشجویان خارجی محسوب می‌شود و به همین دلیل سرمایه‌گذاری در این حوزه می‌تواند بازده بالایی در فرآیند بین المللی شدن داشته باشد (5).

کیفیت آموزش در رتبه چهارم قرار گرفت که بیانگر رابطه دوسویه بین کیفیت و بین المللی شدن است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که برنامه‌های درسی با رویکرد جهانی، آموزش به زبان‌های بین المللی، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و ارتقای کیفیت اعضای هیئت علمی، هم پیامد بین المللی شدن و هم پیش‌نیاز آن محسوب می‌شوند. این نتیجه با مطالعاتی همراستاست که بر پیچیدگی رابطه کیفیت و بین المللی شدن تأکید کرده‌اند و آن را رابطه‌ای خطی و ساده نمی‌دانند (12, 14).

اعتبار و وجهه بین المللی در اولویت پنجم قرار گرفت. این بُعد شامل رتبه‌بندی‌های جهانی، انتشار مقالات علمی، ارجاعات بین المللی و عضویت در انجمن‌های دانشگاهی است. نتایج نشان می‌دهد که اگرچه اعتبار بین المللی اهمیت دارد، اما در بازار نوظهور بدون پشتوانه سیاستی، مدیریتی و زیرساختی نمی‌تواند به‌تنهایی محرک اصلی بین المللی شدن باشد. این یافته با پژوهش‌هایی همخوان است که نشان می‌دهند تمرکز صرف بر رتبه‌بندی‌ها، بدون اصلاح ساختارهای نهادی، اثرگذاری محدودی دارد (1, 9).

ابعاد فرهنگی در رتبه ششم قرار گرفت. این نتیجه نشان می‌دهد که توسعه شایستگی‌های بین فرهنگی، چندفرهنگی بودن محیط دانشگاه و تقویت «بین المللی شدن در خانه» اگرچه مهم است، اما در بافت بازار نوظهور بیش از آنکه عامل آغازگر باشد، نقش تکمیلی ایفا می‌کند. این یافته با مطالعاتی همسو است که بر اهمیت تدریجی و زمینه‌مند توسعه شایستگی‌های فرهنگی تأکید دارند (15, 20).

تحرك دانشگاهی در رتبه هفتم قرار گرفت. این نتیجه می‌تواند بازتاب محدودیت‌های ساختاری، مالی و قانونی در جابه‌جایی دانشجویان و اعضای هیئت علمی در بازارهای نوظهور باشد. برخلاف کشورهای توسعه‌یافته که تحرك فیزیکی نقش محوری دارد، در این زمینه تحرك دانشگاهی بدون زیرساخت‌های حمایتی و سیاستی قوی، اثرگذاری محدودی دارد (3, 7).

در نهایت، نیروی انسانی در رتبه آخر قرار گرفت. این یافته به ظاهر متناقض، می‌تواند نشان‌دهنده آن باشد که اگرچه کیفیت و شایستگی منابع انسانی اهمیت بالایی دارد، اما در بازار نوظهور، توانمندسازی نیروی انسانی بدون اصلاح ساختارهای کلان و فراهم‌سازی بسترهای نهادی، به‌تنهایی منجر به بین‌المللی‌شدن مؤثر نمی‌شود. این نتیجه با پژوهش‌هایی همراستاست که بر ضرورت هم‌زمانی توسعه سرمایه انسانی و اصلاحات ساختاری تأکید دارند (25، 26).

در مجموع، نتایج این پژوهش با ادبیات بین‌المللی همسو است که بین‌المللی‌شدن دانشگاه‌ها را فرآیندی چندسطحی و زمینه‌مند می‌داند و بر لزوم تطبیق راهبردها با شرایط بازارهای نوظهور تأکید می‌کند (4، 21). افزون بر این، یافته‌ها نشان می‌دهد که تحولات دیجیتال می‌توانند به‌عنوان عامل تسهیل‌گر در کنار سیاست‌گذاری و دیپلماسی علمی عمل کنند، به‌ویژه در شرایطی که محدودیت‌های فیزیکی و مالی وجود دارد (16، 18، 19). از منظر روش‌شناختی نیز استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری و آزمون فریدمن امکان تبیین روابط علی و تعیین اولویت‌های نسبی عوامل را فراهم کرده است که با توصیه‌های روش‌شناختی در ادبیات همخوانی دارد (27). یکی از محدودیت‌های اصلی این پژوهش تمرکز آن بر یک بازار نوظهور خاص، یعنی کردستان عراق، است که می‌تواند تعمیم‌پذیری نتایج به سایر کشورها یا مناطق را محدود کند. همچنین داده‌های کمی بر اساس پرسشنامه خودگزارشی گردآوری شده‌اند که احتمال سوگیری پاسخ‌دهندگان را به همراه دارد. محدودیت زمانی و دسترسی به برخی خبرگان بین‌المللی نیز ممکن است دامنه دیدگاه‌های ارائه‌شده را محدود کرده باشد.

پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی الگوی ارائه‌شده را در سایر بازارهای نوظهور و بافت‌های فرهنگی متفاوت آزمون و مقایسه کنند تا امکان تعمیم و غنای نظری بیشتر فراهم شود. همچنین انجام مطالعات طولی می‌تواند پویایی تغییر اولویت‌ها در فرآیند بین‌المللی‌شدن را در گذر زمان آشکار سازد. به‌کارگیری روش‌های کیفی عمیق‌تر، مانند مطالعات قوم‌نگارانه دانشگاهی، نیز می‌تواند به درک بهتر ابعاد پنهان این پدیده کمک کند.

بر اساس یافته‌ها، توصیه می‌شود سیاست‌گذاران آموزش عالی تمرکز اصلی خود را بر تدوین سیاست‌های کلان منسجم، تقویت ساختارهای مدیریتی و توسعه دیپلماسی علمی قرار دهند. مدیران دانشگاهی نیز می‌توانند با سرمایه‌گذاری هدفمند در زیرساخت‌های حمایتی دانشجویان و ارتقای کیفیت آموزش، زمینه جذب و نگهداشت بازیگران بین‌المللی را فراهم کنند. در نهایت، اتخاذ رویکردی مرحله‌ای و واقع‌بینانه نسبت به بین‌المللی‌شدن، متناسب با ظرفیت‌ها و محدودیت‌های بازار نوظهور، می‌تواند اثربخشی راهبردهای اجرایی را افزایش دهد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

منابع

1. Knight J. The internationalization of higher education scrutinized: International program and provider mobility. *Sociologias*. 2020;22(54):176-99. doi: 10.1590/15174522-02205409.
2. de Wit H, Hunter F, Howard L, Eggen-Polak E. Internationalisation of higher education. European Parliament, Directorate-General for Internal Policies, 2015.
3. de Wit H, Deca L. Internationalization of higher education, challenges and opportunities for the next decade. European higher education area: Challenges for a new decade: Springer; 2020. p. 3-11.
4. Kim H. Emerging market multinationals: The new model of internationalization of firms. *Journal of Research in Business and Management*. 2017;5(4):22-30.
5. Alsharari NM. Internationalization market and higher education field: Institutional perspectives. *International Journal of Educational Management*. 2020;34(2):315-34. doi: 10.1108/IJEM-12-2018-0382.
6. Shaydorova G. Rationales for the internationalization of higher education: The case of Russia [Unpublished master's thesis]: Danube University Krems, University of Tampere, University of Applied Sciences Osnabrück, Beijing Normal University; 2014.
7. Nekhoroshkov V, Kobeleva A, others. Internationalization of higher education in Russia: A case study of Siberian Transport University. *Humanities and Social Sciences: Novations, Problems, Prospects (HSSNPP 2019)*: Atlantis Press; 2019. p. 191-6.
8. Alpenidze O. Conceptualizing internationalization strategies for higher education institutions. *Central and Eastern European Journal of Management and Economics*. 2015;3(3):229-42.
9. Anderson T. Seeking internationalization: The state of Canadian higher education. *Canadian Journal of Higher Education*. 2015;45(4):166-87. doi: 10.47678/cjhe.v45i4.184690.
10. Moshtari M, Delbakhsh S, Ghorbani M. Challenges and Policies for Promoting Internationalization—The Case of Iranian Public Universities. *Higher Education Quarterly*. 2023;77(4):585-601. doi: 10.1111/hequ.12422.
11. Kristina DGA. Academic Governance Model for Internationalization of Public and Private Universities in Albay. *International Journal of Social Science and Education Research Studies*. 2024;4(7):815-21. doi: <https://doi.org/10.55677/ijssers/V04I7Y2024-19>.
12. Adriansen HK, Madsen LM, Saarinen T, Waters J. Exploring the peculiar relationship between higher education quality and internationalization: a discourse analytical and spatial reading of four European university strategies. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*. 2025;1-15. doi: 10.1080/20020317.2025.2462061.
13. Hoai NT, Duy LVQ, Cassells D. Internationalization as a strategy to enhance higher education quality in Vietnam - reflections from university leaders. *The Learning Organization*. 2023;30(5):554-70. doi: 10.1108/TLO-12-2021-0151.
14. Wang X, Shen Y. Is internationalization abroad a prerequisite for university students' intercultural competence development? *Asian Education and Development Studies*. 2024. doi: 10.1108/AEDS-02-2024-0040.
15. Sercu L. Internationalization at home as a factor affecting intercultural competence. A study among Belgian university students. *European Journal of Higher Education*. 2023;13(4):536-57. doi: 10.1080/21568235.2022.2094815.

16. Lytvyn I, Pauk N. Digitalization as a Factor of Fast Internationalization of Startups. *Management and Entrepreneurship in Ukraine the Stages of Formation and Problems of Development*. 2023;2023(2):188-99. doi: 10.23939/smeu2023.02.188.
17. Matheus Eurico Soares de N, Lyra LU, Souza LJ, Rosemeire de Souza Vieira S, Cahen FR. International Digital Competencies Maximizing Lean Internationalization in Healthcare Startups. *International Journal of Health Management Review*. 2023;9:e0334. doi: 10.37497/ijhmreview.v9i00.334.
18. Shah Hosseini MA, Ghaderi Kangaori S, Nasratpanah R. The impact of digital knowledge sharing capabilities, digital platforms, and digital business on business model innovation and the internationalization of knowledge-based companies. *International Business Management Journal*. 2024;7(1):109-29. doi: 10.22034/jiba.2023.58729.2125.
19. Shahhoseini MA, Ghaderi Kangavari S, Nosratpanah R. The effect of digital knowledge sharing capabilities, digital platform and digital business on business model innovation and internationalization of knowledge-based enterprises. *Journal of International Business Administration*. 2025;7(1):109-29. doi: 10.22034/jiba.2023.58729.2125.
20. Wesemann H, Antretter T. The internationalization of business angel networks: do syndicates increase cross-border investment returns? [Journal Name Not Provided]. 2023. doi: 10.1080/13691066.2022.2082898.
21. Ferreira JJ, Fernandes CI, Veiga PM. The role of entrepreneurial ecosystems in the SME internationalization. *Journal of Business Research*. 2023;157:113603. doi: 10.1016/j.jbusres.2022.113603.
22. Tajpour M, Razavi SM. The effect of team performance on the internationalization of Digital Startups: The mediating role of entrepreneurship. *International Journal of Human Capital in Urban Management*. 2023;8(1):17-30.
23. Ghasab AA, Heydari M, Arab M. Foresight for Internationalization of Medical Sciences Universities in Iran in the 2040 Horizon. *European Journal of Futures Research*. 2025;13(1). doi: 10.1186/s40309-024-00245-1.
24. Yang J, He M. Internationalization of Digital Firms from Emerging Markets-Multiple Case Study Based on Chinese Digital Firms. 2023.
25. Jabbari H, Azizi N. International Academic Entrepreneurship: Measuring the Indicators. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*. 2020;26(2):145-71.
26. Marzban E, Rezayan A, Rezayan AH. The Futures of the Faculty Promotion Regulations in Iran: a scenario approach. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*. 2023;29(1):207-33. doi: 10.61838/irphe.29.1.9.
27. Hair JF, Hult GTM, Ringle CM, Sarstedt M. A primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM): SAGE Publications; 2019.
28. Pontes D, Santos V, Samões O, Wang S, Figueiredo R. Towards Internationalization: Exploring Economic Diplomacy in the Middle East (GCC). *Economies*. 2024;12(4):82. doi: 10.3390/economies12040082.